

Студент 4 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ПРОБЛЕМИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЛІЗИНГОВИХ ОПЕРАЦІЙ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Анотація. Визначено суть та необхідність розвитку лізингу в Україні. Проаналізовано стан та динаміку розвитку ринку лізингових операцій в Україні в умовах кризової ситуації. Розглянуто проблеми, що стримують розвиток та ефективне використання лізингової діяльності в Україні та запропоновано шляхи вирішення цих проблем.

Аннотация. Определены суть и необходимость развития лизинга в Украине. Проанализированы состояние и динамика развития рынка лизинговых операций в Украине в условиях кризисной ситуации. Рассмотрены проблемы, которые сдерживают развитие и эффективное использование лизинговой деятельности в Украине, и предложены пути решения этих проблем.

Annotation. The essence and necessity of development of leasing in Ukraine were determined. The state and dynamics of development of the leasing operations market in Ukraine in crisis were analysed. The problems which hinder the development and effective use of leasing activity in Ukraine and solutions to these problems were considered.

Ключові слова: лізинг, лізингодавець, лізингодержувач, оренда, фінансовий лізинг.

Лізинг як форма фінансування основних засобів на підприємствах різних розмірів та форм організації активно використовується в усіх країнах світу. Так, наприклад, у Росії, Польщі, Чехії та Угорщині 30 % фінансування суб'єктів господарювання здійснюється саме через лізингові операції [1, с. 8].

Ураховуючи той факт, що лізингові відносини в Україні знаходяться тільки на етапі становлення та формування, правове регулювання таких відносин потребує особливої уваги. Роль правового регулювання в лізингових відносинах полягає у необхідності встановлення чітких правил та умов; регулюванні відносин як лізингових агентів між собою, так і їх відносин з іншими суб'єктами економічних відносин та державою.

Лізингова діяльність в Україні регулюється системою законодавства, яка складається з Господарського та Цивільного Кодексів, Законами України "Про фінансовий лізинг", "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг", "Про оподаткування прибутку підприємств", "Про податок на додану вартість", "Про банки і банківську діяльність", а також нормативними актами Національного банку України та Державної комісії по регулюванню ринків фінансових послуг [2]. Цими законодавчими актами визначено загальні правові ознаки лізингової діяльності, механізм державного регулювання фінансового лізингу як фінансової послуги, порядок його оподаткування та правила здійснення даної діяльності банками.

На жаль, правовий аспект лізингової діяльності в Україні далекий від досконалості. Для того щоб лізингові операції могли нормально функціонувати, їх законодавство має бути прозорим. У сучасних умовах регулювання лізингу часто відбувається так, що норми правових актів нівелюють одна одну. Немає уніфікованого трактування лізингу, його функцій та видів, юридичного статусу лізингодавця. Немає навіть чіткого визначення категорії "лізинг". Причиною цього є неоднозначне трактування економіко-правової сутності лізингу. Майже в усіх законодавчих актах України проводиться ототожнення лізингу з орендою або кредитом.

Згідно із Законом України "Про фінансовий лізинг" основним видом лізингу є фінансовий. Даний закон свідчить про те, що відносини за договором фінансового лізингу регулюються нормами Цивільного кодексу, який, у свою чергу, поділяє лізинг на прямий та непрямий.

Господарський кодекс, натомість, поділяє лізинг на фінансовий, оперативний та зворотний. Це зумовлює визначення функцій лізингу: збутова функція – у прямого, а інвестиційна – у непрямого. Водночас нормативна база країн СНД підкреслює саме інвестиційний характер фінансового лізингу [2, с. 9].

Згідно із Законом України "Про оподаткування прибутку підприємств" податкове законодавство передбачає існування оперативного, фінансового та зворотного лізингу. У рамках цього закону лізингодержувачу та лізингодавцю надається право закріпити в лізинговому договорі умову, згідно з якою лізинг буде вважатися оперативним, навіть якщо він відповідає визначенню фінансового.

Наведені приклади доводять відсутність чіткості та прозорості законодавства у той час, як норми закону мають чіткий та однозначний характер. Таке становище створює передумови для виникнення невизначеності у договірних відносинах, ускладнює взаємодію з представниками контролюючих органів (податкової служби, аудиторської установи тощо).

Також нема визначеності і щодо суб'єктів лізингу. Так, відкритим залишається питання про те, хто ж може виступати в ролі лізингодавця. Згідно з цивільним законодавством – це юридична особа, згідно з податковим – юридична або фізична [3; 4]. Самі лізингодавці визначають найважливішими проблемними питаннями своєї діяльності саме нестабільність та суперечливість законодавчої бази, а також проблеми із фінансування операцій. Саме це, а

Законодавство України не розмежує чітко поняття "об'єкт" та "предмет". Це, в свою чергу, викликає викривлення уявлень про зв'язок між предметом і методом. У рамках цивільного законодавства предметом договору фінансового лізингу може бути неспоживна річ, визначена індивідуальними ознаками та віднесена відповідно до законодавства до основних фондів [4]. Але, як відомо, ані в правовій, ані в економічній літературі на даний час не вживається термін "основні засоби", лише тільки Закон України "Про оподаткування прибутку підприємств" визначається термін "основні фонди" [3]. Предметом лізингу не можуть бути земельні ділянки та інші природні об'єкти, єдині майнові комплекси підприємств та їх відокремлені структурні підрозділи [4].

Згідно із Господарським кодексом об'єктом лізингу є нерухоме і рухоме майно. Як і в цивільному законодавстві, обмеження стосуються землі, природних об'єктів, а також деяких цілісних майнових комплексів. До таких комплексів відносяться лише державні комунальні підприємства та їх структурні підрозділи [5].

Згідно з Податковим законодавством об'єктом лізингу є майно, що підпадає під визначення основного фонду [3].

У Законі України "Про фінансовий лізинг" зазначено, що термін лізингу встановлюється сторонами у договорі, але він не може бути меншим за один рік. Що стосується порядку нарахування амортизації, то вони обчислюються відповідно до чинного законодавства. У договорі лізингу може передбачатися прискорена амортизація предмета лізингу [4]. Згідно із Законом України "Про оподаткування прибутку підприємств" лізинг (оренда) вважається фінансовим, якщо об'єкт лізингу передається на строк, протягом якого амортизується не менше 75 % його первісної вартості за нормами амортизації, визначеними даним законом [3].

Деякі науковці вважають, що обмеження терміну угоди фінансового лізингу негативно впливає на динаміку використання лізингових операцій, тому що це перешкоджає суб'єктам лізингових відносин самостійно встановлювати тривалість договору [6]. Проте досвід провідних країн (Німеччини та США) свідчить про користь законодавчого встановлення мінімального терміну договору лізингу. У цих державах регламентується строк лізингової угоди. Так, наприклад, у Німеччині він становить період, за який сплачується 40 – 60 % первісної вартості об'єкта лізингу; у США – це термін корисного використання предмета лізингової угоди.

На думку автора, в умовах економічної кризи встановлення мінімального строку договору фінансового лізингу на законодавчому рівні є необхідним. Це пояснюється тим, що лізингові компанії, для яких ускладнюється процес залучення не лише довгострокового, а й короткострокового банківського кредитування, будуть намагатися укладати короткострокові лізингові угоди, тим самим зменшуючи термін їх дії. В Україні лізингодавці, які займають монополіне становище на ринку, в односторонньому порядку встановлюють розміри авансових платежів та винагороди за свої послуги, намагаючись прискорити обіг вкладених коштів та зменшити свої ризики. Саме це нівелює основні переваги лізингу тим, що зростають фінансові виплати лізингоодержувача в початковий період дії угоди та зменшуються можливості застосування гнучких графіків сплати лізингових платежів. Це, в першу чергу, актуально для сільськогосподарської галузі, особливістю якої є сезонність та значний часовий розрив між вкладеннями у виробництво та отриманням прибутку від реалізації готової продукції.

Законом України "Про фінансовий лізинг" передбачається можливість застосування прискореної амортизації лізингу. Водночас податкове законодавство таких преференцій не припускає. Натомість проводиться штучне збільшення строків амортизації, яке досягається шляхом введення її понижуючих коефіцієнтів. Наприклад, у 1997 р. вони становили 0,6; у 2000 р. – 0,7 у 2005 – 2010 рр. – 0,8. Застосування цих коефіцієнтів призводить до подовження терміну амортизації, який автоматично змінює терміни лізингових угод. Це викликає невизначеність у відносинах суб'єктів лізингової угоди.

Рішенням проблеми частих, непослідовних та неузгоджених змін в амортизаційній політиці держави може бути встановлення терміну лізингового договору залежно від економічного строку використання основного засобу. Саме цей критерій використовується у міжнародній системі обліку.

Але рішення тільки цієї проблеми не змінить значною мірою ситуацію на вітчизняному ринку лізингових операцій, адже йому притаманна невизначеність таких питань, як вторинний лізинг, повернення предмета лізингу лізингодавцю, взаємовідносини між суб'єктами лізингових відносин у випадку пошкодження предмета лізингу.

Таким чином, на відміну від розвинених країн світу, в яких лізинг застосовується довго і має чітку, відпрацьовану схему, лізингова діяльність в Україні перебуває на початковому етапі свого розвитку та потребує формування інституту лізингу. Адже саме адекватна та відпрацьована правова база забезпечує успішну реалізацію лізингового бізнесу, сприяє його розвитку та масовому застосуванню. І навпаки, суперечливість законодавчої бази веде до гальмування позитивної динаміки ринку лізингових послуг.

На правову складову лізингового регулювання на даному етапі розвитку покладена вирішальна відповідальність, адже без неї не може формуватися економічна складова. Але згодом, в умовах відпрацьованої законодавчої бази головна роль перейде до економічних інструментів регулювання лізингових операцій.

Наук. керівн. Журнова К. О.

Література: 1. Горемікін В. А. Лізинг: підручник / В. А. Горемікін. – К.: Основи, 2003. – 942 с. 2. Грищенко О. Фінансовий лізинг: історія, сучасність та перспективи розвитку / О. Грищенко // Юридичний журнал. – 2006. – № 3. – С. 32–41. 3. Цивільний кодекс України: станом на 1 лютого 2004 р. // Верховна Рада України. – Офіційне видання. – К.: Видавничий дім "Скіф", 2008. – 260 с. 4. Про фінансовий лізинг: Закон України від 11.12.03 № 1381-IV за наступними змінами і доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua. 5. Ладюк О. Д. Розвиток лізингу в Україні: переваги і недоліки / О. Д. Ладюк // Фінанси, учет, банки. – 2008. – № 14. – С. 59–65. 6. Отченаш К. Г. Ринок фінансового лізингу у цифрах / К. Г. Отченаш, Т. М. Драган // Лізинг в Україні: Інформ.-аналіт. бюлетень. – 2007. – № 2. – С. 1–12. 7. Українське об'єднання лізингодавців: Підсумки діяльності лізингодавців за 2009 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.leasing.org.ua>. 8. Лізинг в Україні / Р. Капрони, С. Кисель, Н. Рязанова і др. – М.: МФК, 2007. – 142 с. 9. Програма розвитку лізингу в Україні на період 2008 – 2010 рр. // Лізинг в Україні. – 2008. – № 3. – 24 с.